

Ana Kodrić

kodric.ana@gmail.com

Ivana Vidović Bolt

ividovic@ffzg.hr

Data przesłania tekstu do redakcji: 31.12.2012
Data przyjęcia tekstu do druku: 22.08.2013

Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranoga jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike

ABSTRACT. Kodrić Ana, Vidović Bolt Ivana, *Važnost kontrastivnog pristupa u poučavanju stranoga jezika – primjer ovladavanja hrvatskim za poljske govornike* (The Importance of Contrastive Approach in Teaching a Foreign Language – an Example of the Acquisition of Croatian by Polish Speakers). „Poznańskie Studia Slawistyczne” 5. Poznań 2013. Adam Mickiewicz University Press, pp. 307–320. ISBN 978-83-232-2636-9. ISSN 2084-3011.

This paper describes the experience of working with a homogeneous group of students, ages 18–25 years old, who studied Croatian as a first or a second foreign Slavic language. A few, isolated examples showcase analysis of errors recorded or documented in tests, dictations, and essays as well as oral and written communication with Polish students of Croatian language. The errors are mistakes that reflect interference, the similarities between the two languages. Given the limited space in this paper, we will not offer strategies or tips to avoid these mistakes effectively.

Keywords: Polish students; Croatian as L2; interference

1. Uvod

Poučavanje hrvatskoga jezika u Poljskoj na različitim sveučilištima i sve veći broj studenata opravdavaju osvrt na najčešće zamke u učenju hrvatskoga u poljskoj govornoj sredini. Posebnosti svakoga od tih dvaju jezika odražavaju se i na proces učenja hrvatskoga jezika i ovladavanja njime.

Procesu ovladavanja inojezičnim hrvatskim u Hrvatskoj se posljednjih petnaest godina posvećuje posebna pozornost što je rezultiralo brojnim

radovima, publikacijama i skupovima¹. Cvikić (2013) tako ističe kako „s obzirom na intenzitet istraživanja, kao i na obrađivane teme, znanstveni i stručni rad u ovome području moguće je podijeliti u dva vremenska razdoblja, do 2005. godine i nakon 2005. godine”. Od iznimne su važnosti monografija *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (Jelaska et al. 2005) i „Lahor”, prvi časopis „za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik” (ur. Z. Jelaska) koji od 2005. redovito izlazi i okuplja sve veći broj suradnika.

Kao skroman prilog postojećim istraživanjima ovdje ćemo iznijeti iskustva rada sa skupinom studenata u dobi od 18 do 25 godina kojima je hrvatski prvi ili drugi strani slavenski jezik² i to na temelju analize njihovih pogrešaka zabilježenih u testovima, diktatima i sastavcima te usmenoj komunikaciji³.

S obzirom na ograničenost prostora u ovom se radu neće nuditi konkretni načini za što jednostavnije izbjegavanje i učinkovitije uklanjanje uočenih pogrešaka⁴.

Najučestalije pogreške mogu se svrstati u dvije skupine – pogreške koje su odraz interferencije⁵ i pogreške kojih je podrijetlo (uzrok) teško odrediti i klasificirati, pa je moguće zaključiti da su rezultat nedovoljne ovladanosti inojezičnim hrvatskim. Ovdje ćemo predstaviti samo pogreške

¹ To su područje posebno unaprijedile Zrinka Jelaska, Lidija Cvikić, Dunja Pavličević-Franić, Marta Medved Krajnović, Lada Kanajet-Šimić, Marija Bošnjak, Jasna Novak-Milić, Dinka Pasini, Sanda Lucija Udier, Marica Čilaš Mikulić, Milvija Gulešić-Machata i mnogi dr. Od 2005. redovito se organizira i HIDIS – skup posvećen hrvatskom kao drugom i/ili stranom jeziku. 2010. u Skopju je pod vodstvom Lidije Cvikić organiziran i skup „Prvi, drugi, ini jezik – hrvatsko-makedonske usporedbe”, a zbornik radova je u tisku.

² U ovom radu se ne posvećuje pozornost utjecaju tog možebitnog trećeg slavenskog jezika.

³ Primjeri su ekscerpirani iz materijala prikupljenih u ak. god. 1999/2000. te u četirima ak. god. od 2007/2008. pa do ak. god. 2010/2011.

⁴ Riječ je o području koje svakako valja iscrpno obraditi u što skorije vrijeme kako bi se postigli bolji rezultati u procesu ovladavanja inojezičnim hrvatskim.

⁵ Iako upućeni u različitost nazivlja, priklanjamo se tradicionalnom nazivu interferencija koji označava i jezični prijenos odnosno transfer (eng. *transfer*), odnosno međujezični utjecaj.

uvjetovane interferencijom odnosno jezičnim transferom ili prijenosom⁶, od kojih su većina njih gramatičke pogreške, a manji broj nestandardna odstupanja uočljiva katkad i u izvornih govornika hrvatskoga jezika⁷.

2. O inojezičnom hrvatskom u Poljskoj

Hrvatski su jezik u Poljskoj kontinuirano poučavali hrvatski lektori, a među njima je, svojim kroatističko-polonističkim uratcima, važno mjesto zauzeo Julije Benešić, autor *Gramatike hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1937), *Hrvatsko-poljskoga rječnika* (1949), dnevnika *Osam godina u Varšavi*, posebno poznat kao vrstan prevoditelj poljske književnosti⁸.

Danas se u Poljskoj hrvatski poučava na više sveučilišta. Na sveučilištima u Katovicama (Sosnowiec), Krakovu, Poznanju i Varšavi već petnaestak godina lektorat (i ne samo!) vodi hrvatski lektor, zaposlenik Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) i o tim lektoratima Ministarstvo i skrbi kroz različite vidove potpore (literatura, stipendije, stručne ekskurzije). Lektorati u Gdanjsku i Torunju kao i Wrocławu ne odvijaju se uz potporu MZOS-a, pa su lektori zaposlenici sveučilišta.

Na sveučilištima u Katovicama, Krakovu i Poznanju studij hrvatskoga jezika završava diplomom kroatističkoga smjera, dok je u Varšavi akademske godine 2005/2006. umjesto zasebnog studija hrvatskoga jezika uveden studij kulturologije (*kulturoznawstwo*) s različitim profilima – kroatističkim, srbističkim, slovenističkim itd.

S takvim brojem lektorata hrvatskoga jezika (ukupno ih je u svijetu 38 i 2 centra za hrvatske studije u Australiji i Kanadi) Poljska prednjači u odnosu na ostale slavenske zemlje u kojima je uglavnom po jedan lektorat: Slovenija, Češka, Slovačka, Bugarska, Makedonija i sl. (Skenžić 2013).

Pripadnost poljskoga i hrvatskoga jezika slavenskoj jezičnoj skupini u velikom je broju slučajeva i značajan motiv u odabiru hrvatskoga kao

⁶ Istom se problematikom, ali na sintaktičkoj razini bavi i Čužić (2013).

⁷ Izvornim govornikom hrvatskoga smatramo osobu kojoj je hrvatski prvi jezik. O suvremenijim definicijama *izvornoga govornika* iscrpno piše Matešić (2013).

⁸ U njegovu se čast u Iloku tradicionalno organiziraju *Dani Julija Benešića*. Radovi sa skupova redovito se objavljuju u zbornicima koje uređuje Marko Samardžija.

jezika studija. Dakako, jedan je od presudnih motiva upravo geografski položaj Hrvatske, ali i nimalo nezanemariva činjenica da je Hrvatska sve atraktivnija turistička destinacija brojnim Poljacima⁹.

Od 1991. do danas svega je sedmero lektora¹⁰ hrvatskoga jezika u Poljskoj završilo (i) studij poljskoga jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Ostali su lektori bili kroatisti, ali ne i polonisti. Zahvaljujući međutim ponajprije vlastitoj želji i maru i sami su uskoro ovladali poljskim jezikom.

Predstavljajući poteškoće na koje poljski studenti nailaze u procesu ovladavanja hrvatskim svakako posebnu pozornost valja usmjeriti i na one poljske studente kojima je hrvatski jezik treći slavenski jezik, odnosno drugi strani koji uče. U tom je slučaju negativna interferencija češća, a olakšavanje procesa usvajanja jezika svakomu nastavniku tim veći izazov.

Iako je lektorima koji znaju poljski jezik lakše prepoznati pogreške izazvane interferencijom od onih koje su rezultat neovladanosti hrvatskim, nipošto ne zagovaramo zapošljavanje lektora koji znaju poljski jezik jer smatramo da znanje jezika nije nužno. Dapače, u pojedinim situacijama ono može biti i kamen spoticanja, povod opuštenosti studenata jer su svjesni da u svakom trenutku mogu pribjeći lakšem načinu sporazumijevanja – govorenju svoga materinskoga jezika.

Dakle, na lektoratima svakako treba govoriti hrvatskim jezikom, a materinskom ili nekom drugom jeziku pribjeći samo u rijetkim prilikama kad je to doista nužno. Ako lektor već zna poljski, teško je u pojedinim situacijama izbjeći uporabu toga jezika. Naime, unatoč poznatom stavu prema kojemu valja izbjegavati uporabu materinskoga jezika na satu stranoga jezika, neupitno je da pribjegavanje takvom načinu rada omogućuje bolje tumačenje pojedinih gramatičkih zakonitosti, a ujedno ubrzava upoznavanje dvaju manje ili više različitih jezičnih sustava i potiče kontrastivno uočavanje jer sličnosti olakšavaju učenje, a razlike signaliziraju veću pozornost i usredotočenost na nepodudarnosti (cf. Vilke 1989: 120).

⁹ Potvrđuje to i istraživanje D. Pasini i A. Čavar.

¹⁰ Đurđica Čubranić, Ana Jurin, Ana Kodrić, Maja Silov, Ivana Škaričić, Dubravko Vencel, Ivana Vidović Bolt.

3. Interferencijske pogreške u ovladavanju inojezičnim hrvatskim

Interferencija, pojava utjecaja i prijenosa elemenata jednoga jezika na drugi jezik, termin je Praškoga lingvističkog kruga „čiji je teoretičari smatraju odstupanjem od normi jezika u kontaktu” (Pavličević-Franić 2006: 5). Kao što je naglašeno, u fokusu ovoga rada jesu samo pogreške, dakle negativan utjecaj, iako interferencija odnosno jezični prijenosi nemaju samo negativan predznak (Pavličević-Franić 2006; Medved Krajnović 2010).

Skupine u Poljskoj uglavnom su homogene, iznimno se u grupama nalaze studenti kojih je jedan roditelj hrvatskoga podrijetla, bilo iz Hrvatske ili iz Bosne i Hercegovine. Potrebno je stoga biti pripravan na unutarjezične interferencije koje su posljedica govorenja s roditeljima kojih se jezično iskustvo razlikuje s obzirom na njihovo podrijetlo ili mjesto odrastanja. Pogotovo valja imati na umu i mogućnost da je netko od polaznika već učio npr. srpski jezik što mu može biti otežavajuća okolnost. To potvrđuju i autorice članka *Utjecaj srodnih jezika: hrvatski i srpski* – Zrinka Jelaska i Gordana Hržica (2005: 286).

Redosljed poljskih padeža u padežnom sustavu razlikuje se od hrvatskoga, pa valja biti posebno oprezan kod poučavanja paradigmi jer se poljski studenti teže privikavaju na drukčiji, „novi” redosljed u kojem vokativ prethodi lokativu, a lokativ instrumentalu.

Učenje hrvatskoga olakšano je činjenicom da su poljski studenti u materinskom jeziku usvojili gramatičke kategorije roda, broja, padeža itd. Gramatičke kategorije u poljskom i hrvatskom jeziku uglavnom su podudarne pa bi se površno moglo pretpostaviti da su i pogreške minimalne. Međutim, kao što smo već upozorile, upravo su brojne sličnosti i podudarnosti nimalo rijedak problem i prepreka u usvajanju hrvatskoga jezika, pa se neke, gotovo tipične, pogreške pojavljuju kod brojnih govornika.

Kako se poljske imenice srednjega roda koje završavaju na *-um* (*Croaticum*, *Polonicum*, *akvarium*, *gimnazjum*, *liceum*) ne sklanjaju u jednini, njihovi se ekvivalenti također pogrešno rabe u hrvatskom jeziku. U hrvatskom je riječ o imenicama različita roda koje se sklanjaju i u jednini i u množini (*Croaticum*, *Polonicum*, *akvarij* – imenice muškoga roda i *gimnazija* – imenica ženskoga roda). Sklonidba imenice *album* ne stvara poteškoće jer se i u poljskom jeziku sklanja u jednini.

Dok poljski jezik u jednini razlikuje tri roda (muški, ženski i srednji) i po tome se ne razlikuje od hrvatskoga, množinom dominira gramatički rod muške osobe, tj. postoje dvije skupine (muškoosobni oblik imenica koje imenuju mušku osobu i tzv. muškoneosobni oblik – *forma męskoosobowa* i *forma niemęskoosobowa*) imenica muškoga roda koje imenuju bića, stvari i pojave te imenice ženskoga i srednjega roda (Kryżan-Stanojević 1999: 430). Jasno je da takvo obilježje zbunjuje studente kroatistike jer u početnom razdoblju učenja inojezičnoga hrvatskog rabe množinske oblike imenica prema uzoru na poljske (*crni pas* – *crne psi* umjesto *crni psi*, *lijepa torba* – *lijepo torbi* umjesto *lijepo torbe* i sl.).

Posebnu pozornost valja usmjeriti na pravilno oblikovanje množine imenica koje nisu srednjeg roda (u poljskom je to uglavnom slučaj s imenicama srednjega roda), a imaju proširenu osnovu: *tekst* – *tekstovi*, *lav* – *lavovi*, *vic* – *vicevi*, *puż* – *pużewi*, *most* – *mostovi*. S druge strane, često od imenica koje označavaju zanimanje ili neku funkciju sami oblikuju (pogrešno!) proširenu osnovu po uzoru na poljski jezik: *profesor* – **profesorovi*¹¹ (polj. profesorowie), *gospodin* – **gospodinovi* (polj. panowie) umjesto *profesori* odnosno *gospoda*. Otežano je pravilno usvajanje množinskih oblika onih imenica u kojima dolazi do glasovnih promjena kao u primjerima *nosorog* – *nosorozi*, *vrag* – *vrazi*.

Kako se u poljskom jeziku gradovi kao što su *Honolulu*, *Oslo*, *Tokio* ne sklanjaju, Poljaci pod utjecajem interferencije ni u hrvatskom jeziku često ne sklanjaju ove gradove. Također se razlikuju i nazivi pojedinih gradova što usporava njihovo ovladavanje: *Beč* (*Wiedeń*), *Firenca* (*Florenca*), *Aachen* (*Akwizgran*), *Milano* (*Mediolan*), *München* (*Monachium*) pa i samoga glavnog grada Republike Hrvatske – *Zagrzeb*.

Kako popis imenica koje imaju samo množinu obogaćuju i nazivi država: *Czechy*, *Włochy*, *Węgry*, *Niemcy*, ali npr. i sportska igra šah – *szachy*, nerijetko se isti oblici izravno prenose, tj. doslovno prevode (**U Čehima smo bili prošle godine*, **Bili smo u Italijama*, **Moja prijateljica ide na Mađar(sk)e*, **Njemačke su daleko od Hrvatske*).

Prezimana se kod oslovljavanja ne sklanjaju, pa Poljaci i u hrvatskom jeziku pišu odnosno govore: *Poštovani gospodine Lukić* umjesto *Lukiću*. Također ih zbunjuju prezimana ženske osobe koja završavaju na -a (Jelaska,

¹¹ Zvezdicom označavamo nepravilno napisanu riječ ili rečenicu.

Horga) i nisu sigurni trebaju li reći: „Dobio sam knjigu profesorice Zrinke Jelaska” ili „Dobio sam knjigu profesorice Zrinke Jelaske”, odnosno „Vidio sam gospođu Mirjanu Horga” ili „Vidio sam gospođu Mirjanu Horgu”. Sklonidba prezimena *Krleža*, *Jonke*, *Korade* također je velik problem poljskim studentima hrvatskoga jezika.

Česta su pitanja kako pravilno oblikovati i rabiti imenice ženskoga roda u genitivu, pogotovo s obzirom na različitost „rješenja” u hrvatskim gramatikama, npr. kocka (*kocki – kocka – kocaka*)¹². Jedno je to od „osjetljivijih” pitanja na koja lektor svakako treba odgovoriti.

Ni pridjevi nisu vrsta riječi koju poljski studenti inojezičnoga hrvatskoga s lakoćom usvajaju. Poljski jezik ne razlikuje određeni i neodređeni vid pridjeva pa njihova pravilna uporaba stvara velike poteškoće studentima hrvatskoga jezika. Poticajna im može biti činjenica da i izvorni govornici imaju istih poteškoća, a i u *Hrvatskoj gramatici* stoji: „Upotreba vidova nije sasvim razgraničena, pa se često u jednakim prilikama može upotrijebiti ili jedan ili drugi vid” (Barić et al. 2005: 179), pa se na to studenti mogu pozivati jer je to jedna od gramatika koju svaki lektorat u Poljskoj ima u svojoj knjižnici.

Kako se u poljskom jeziku komparativ pridjeva tvori dodavanjem tvorbenih morfema *-szy* i *-ejszy* i nastavaka *-y* (za muški rod), *-a* (za ženski rod) ili *-e* (za srednji rod) pridjevu u pozitivu, česti su primjeri negativnoga transfera iz materinskoga jezika jer studenti i komparativ hrvatskih pridjeva tvore najčešće dodavanjem nastavka *-ši*: *dug – *dužši*, *bijel – *bijelši*, *živ – *živši*, *jak – *jakši/jačši*. Zato je nužno istaknuti koji pridjevi imaju nastavak *-ši* u komparativu (*lak – lakši*, *mek – mekši*, *lijep – ljepši*). Nadalje, posebno valja izdvojiti i supletivne oblike pridjeva, koji su Poljacima poznati zbog prisutnosti istih u materinskom jeziku, ali se oblici razlikuju: *dobar – bolji*, *loš – gori*, *velik – veći*, *malen – manji*, *dug – dulji/duži*.

Posebnu pozornost valja usmjeriti na pravilnu uporabu glagola u futuru. U poljskom se jeziku buduće vrijeme izriče i prezentskim oblikom svršenih glagola, pa uslijed negativnoga jezičnoga prijenosa studenti često rabe razgovorne oblike poput: *Dođem sutra*, *Nazovem te idući tjedan*, *Napišem ti pismo prekosutra*. Naravno, takve su rečenice česte i u razgovor-

¹² Zanimljivo je i stoga svakako vrijedno bilježenja tumačenje studenta kroatistike u Varšavi koji je sam zaključio da se oblik *kocki* rabi kad je riječ o dvjema kockama, oblik *kocka* kad ih je tri, četiri ili pet, a ako ih je više od pet onda – *kocaka*!

nom hrvatskom jeziku i zbog toga studenti koji su se već imali prilike susresti s takvim rečenicama nisu uvijek svjesni njihove nestandardnosti.

Kod uporabe budućega vremena, poseban je problem s mjestom enklitika¹³ – *ja ću napisati, napisat ću*. Nužno je uvježbavati uporabu futura glagola koji u infinitivu završavaju na *-ti* kao i onih koji završavaju na *-ći* te upozoravati na njihovu različitu realizaciju u futuru (*Ja ću pisati*. – *Pisat ću, Ja ću reći* – *Reći ću*). Na početnoj se razini učenja hrvatskoga jezika nerijetko javljaju poteškoće i kod pisanja glagola u kondicionalu u onim rečenicama u kojima se izostavlja zamjenica (*Ja bih pisala test* – *Pisala bih test* / **Bih pisala test*).

Kada je riječ o uporabi futura II. u pogodbenim rečenicama, uočene su pogreške i u pismu i u govoru, jer se pogodbene rečenice ostvaruju prema poljskom modelu – **Ako ću moći, doći ću* umjesto *Ako budem mogla, doći ću*. Promatrano iz perspektive kontrastivne analize, jasno je da je riječ o interferencijskim primjerima, tj. primjerima u kojima se oslikava doslovan prijevod poljskih rečenica na hrvatski (*Jeśli będę mogła, przyjdę*). Svakako valja istaknuti da su ista odstupanja prisutna i u izvornih govornika hrvatskoga jezika.

Kako je glagolski prilog sadašnji u poljskom suvremenom jeziku učestao, studenti ga prenose, tj. doslovno prevode, pa su zabilježeni brojni primjeri poput: **Pišući student šuti*. umjesto *Student koji piše šuti*; **Pjevajuća djevojka ima lijepu maramu* umjesto *Djevojka koja pjeva ima lijepu maramu*. Izostavljaju se dakle relativna zamjenica i glagol te umjesto njih navodi glagolski prilog sadašnji, npr. **Vidio sam pjevajućega zabavljača* umjesto *Vidio sam zabavljača koji pjeva*; **Ućećoj studentici darovala sam čokoladu* umjesto *Studentici koja uči darovala sam čokoladu* ili *Darovala sam čokoladu studentici koja uči*.

Kako je kod poljskoga glagolskog pridjeva radnog nastavak *-li* rezerviran za imenice muškoga roda koje označavaju osobu, a nastavak *-ły* za imenice ženskoga i srednjeg roda te imenice muškoga roda koje ne označavaju osobu, takvi se nastavci prenose i u hrvatski – **Stolovi su stajale*, **Magarci su bile*. Takav se tip pogrešaka nadovezuje na već spomenute, vezane uz muškoosobni i tzv. muškoneosobni oblik.

¹³ U ovladavanju inojezičnim hrvatskim isti je problem svojstven i većini učenika neovisno o tome koji je njihov materinski jezik. O istom problemu u govornika njemačkoga kao materinskoga jezika cf. Macan i Kolaković 2008.

Povratni glagoli su relativno brojni, ali i često zbunjuju poljske studente. Naime, pod utjecajem materinskoga jezika studenti često izostavljaju povratnu zamjenicu ili je pak umeću: *vratiti* umjesto *vratiti se*, *učiti se* umjesto *učiti* (ali, *učiti* umjesto *poučavati*), *ispričati* umjesto *ispričati se* (*przeprosić kogoś*). Česte su rečenice: **Ja sam vratila iz Rijeke*, **Učila sam se puno za ispit*, **Obranila sam se u listopadu prošle godine*.

Kada su posrijedi zamjenice, poljski kroatisti griješe pri uporabi kratkog, odnosno dugog oblika ličnih zamjenica. U hrvatskom se jeziku dugi oblik ličnih zamjenica koristi ako stoji na prvom mjestu u rečenici, ako mu prethodi prijedlog ili ako se nešto želi posebno istaknuti. U poljskom se standardnom jeziku primjenjuju ista pravila, no problem se pojavljuje kod zamjenica u kojih je u poljskom jeziku, za razliku od hrvatskoga, jedna (dulja) forma puno prisutnija u uporabi, kao primjerice akuzativ lične zamjenice *ja* (hrvatski: *mene/me*; poljski: *mnie* i njezina kratka, ali rjeđa forma *mię*). Pod utjecajem negativnoga transfera studenti nerijetko govore/pišu: **Zanima mene kazalište* umjesto *Zanima me kazalište*. Riječ je o pogrešci koja se vrlo teško ispravlja pa je vježbama usmjerenima ka njezinu ispravljanju potrebno posvetiti posebnu pozornost.

U istraživanim je uradcima vidljiv kontinuitet predstavljenih pogrešaka. Njihova se učestalost i brojnost povećavaju proporcionalno s brojem riječi, odnosno što je npr. sastavak dulji ili tema zahtjevnija, dok je u testovima broj pogrešaka manje zamjetan jer se uglavnom traži jednostavniji niz riječi osmišljen u jednu cjelinu.

Redosljed riječi u rečenici, posebno onih nenaglašenih, studentima hrvatskoga jezika u Poljskoj predstavlja problem jer su pravila njihova slaganja u poljskom jeziku fleksibilnija nego u hrvatskom: hrvatski – *On će ti se obratiti*, poljski – *On zwróci się do ciebie*; hrvatski – *Ona bi joj ga dala*, poljski – *Ona by jej go dała, Ona dałaby go jej, Ona by go jej dała* (Kodrić 2013). Međutim, pokazalo se ako se na pravilnom redosljedu riječi u rečenici inzistira od samoga početka učenja jezika, pravila su jednostavna, precizna i dobro opisana u literaturi (Korom 2005), studenti njime mogu izvrsno ovladati.

Takva je interferencija česta u brojnim rečenicama u kojima se umjesto veznika *što* rabi *da* (doslovan prijevod poljskoga *że* kojemu prethodi zarez): **Žao mi je, da knjiga se izgubila*; **Nisam znao, da dobio si sina*; **Mislili smo, da Zrinka je već oputovala*.

Vidljiv je i već spomenuti „poljski” red riječi koji treba posebno uvježbavati. Nadovezujemo se i s nizom drugih primjera u kojima je zarez pogrešno umetnut jer studenti prenose poljski model pisanja zarez a prije čestice *že*: **Mislim, da ću ići (Myślę, że pójdę)*; **Htio sam ti reći, da te volim (Chciałem Ci powiedzieć, że Cię lubię)*.

Lektor posebno treba obratiti pozornost na oblikovanje upitnih rečenica s obzirom na promjene redoslijeda riječi, npr. *Želiš li doći?, Bi li ti željela doći?* Iz ekscerpiranih je primjera očigledno da studenti najčešće tvore upitne rečenice s česticom *da*: **Da li želiš doći?*, **Da li ti bi željela doći?* ili **Da li bi ti željela doći?* Zabilježeni su i primjeri **Je li želiš doći?*, **Je li ti bi željela doći?*, odnosno **Je li bi ti željela doći?* koji nisu u duhu hrvatskoga standardnog jezika. Naime, česte su pogreške i u izvornih govornika koji misle da je dovoljno „skupinu *da li* zamijeniti skupinom *je li*” (<<http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=190/>>). Potrebno je stoga studentima objasniti da se upitna rečenica tvori tako da se glagolska enklitika *je* (prisutna u izjavnoj rečenici) prebaci na početak rečenice i doda čestica *li* (*Ana je pjevala. Je li Ana pjevala?*) kada je posrijedi perfekt (<<http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=190/>>).

Kako se u poljskom jeziku osobi iz poštovanja obraća: *Czy chce Pani przyjechać?*, imenica *Pani* označava gospođu, ženu, ali i oblik *Vi*, česti su primjeri rečenica: **Želi li gospođa doći?* u kojem se poljski student inojezičnoga hrvatskog izravno obraća starijoj sugovornici.

Nadalje, niz je razlika u uporabi prijedloga uz određene imenice; npr. **Ići ćemo na šetnju*, **U internetu sam pronašla smještaj za ljetovanje*, **Moj nećak ići će do vrtića u rujnu*. Posebno je zahtjevna uporaba prijedloga uz nazive država, gradova itd., pa je stoga nužno obratiti pozornost na broj imenice, što je već opisano.

Slavenski odnosno partitivni genitiv zaseban je i teško premostiv problem, pa su česte dvojbe treba li reći odnosno napisati – *Imam li kruh ili kruha? Kupit ću kruh ili kruha?* Usvajanjem definicije „da se izravni objekt u akuzativu može zamijeniti genitivom kad se radnja prelaznoga glagola niječe” (Barić et al. 2005: 446), samo se naizgled uklanjaju sve nedoumice jer studenti i dalje postavljaju pitanje znači li MOŽE i da NE MORA?

Rekcija glagola zahtijeva dugotrajne i konkretne vježbe. Naime, upravo sličnost zbunjuje i uzrok je mnogim pogreškama koje čak ne sprječavaju razumijevanje, ali su prepreka u pravilnom govorenju, npr. **Čuvala*

sam djetetom umjesto *Čuvala sam dijete* (jezični prijenos od – opiekować się kim, czym), **Ispričala sam se moje profesorice* umjesto *Ispričala sam se svojoj profesorici* (jezični prijenos od – *przeprosić kogo, co*).

Poljski studenti u početku imaju problema s pravilnim pisanjem negacija. Naravno, pritom valja imati na umu i različitost normativnih pristupa toj problematici (sastavljeno ili rastavljeno pisanje!¹⁴) – *ne ću – nie chcę, nie będę, ne ću napisać – nie chcę napisać*. Nadalje, po uzoru na poljski jezik, studenti često i kondicional pišu **pisaobih* umjesto *pisao bih* (polj. *pisatbym*).

U poljskom se jeziku nakon datuma ne piše točka pa je Poljaci i u hrvatskom često izostavljaju. Isto se izostavlja i nakon navođenja godine.

Brojne su riječi sličnoga ili istoga oblika, a posve različitoga značenja, pa na njih valja posebno obratiti pozornost. Osim relativno skromnoga popisa lažnih prijatelja na internetu, objavljena je i knjiga Emila Tokarza *Pałapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-chorwackich* (1998), a započet je i rad na *Rječniku hrvatsko-poljskih lažnih prijatelja*. Iako je riječ o projektu zamišljenom u okviru nastave poljske leksikologije i frazeologije, koncepcija i do sada ostvareno uvelike premašuje okvire studentskoga rada te može biti vrlo korisno¹⁵.

Već kod učenja mjeseci valja obratiti pozornost na neke od njih koji su čest kamen spoticanja, naime – poljski mjesec *listopad* u hrvatskom jeziku je *studen*, *lipiec* je *srpanj*, a *sierpień* je *kolovoz*. Dok je u poljskom jeziku *veljača* (*lut*) pridjev, u hrvatskom je jeziku pridjev mjesec *studen*, pa se tako samo ta dva, ali različita naziva mjeseca, sklanjaju po pridjevskoj deklinaciji.

Zaključak

Svjesne smo da ovim radom nismo upozorile na sve pogreške koje se pojavljuju i mogu pojaviti u Poljaka tijekom njihova ovladavanja inojezičnim hrvatskim poput npr. različite abecede i slova svojstvenih hrvatskoj

¹⁴ Posao lektora uvelike otežavaju i normativna sporenja. Njegova je pozicija iznimno zahtjevna jer je svakodnevno izložen pitanjima studenata koji očekuju konkretan odgovor.

¹⁵ Projekt izrade rječnika pokrenula je Ivana Vidović Bolt zajedno sa studenticama u ak. god. 2004./2005. Više o rječniku cf. u radu N. Sokolić i I. Vidović Bolt (2012). Popis hrvatsko-poljskih odnosno poljsko-hrvatskih lažnih prijatelja je opširan pa ga ovdje ne navodimo.

abecedi (č, ć, đ, dž, lj, nj, š, ž). Izdvojene su one najčešće iz prikupljene građe.

U istraživanju se pridržavamo tradicionalnog shvaćanja interferencije, dakle jednosmjernog jezičnog prijenosa (Medved Krajnović 2010) jer nismo istražile utjecaje trećega jezika (L3) nego samo prvoga i drugoga smatrajući da je prvi jezik poljski, a hrvatski drugi. Naravno, svjesne smo činjenice da hrvatski nije prvi ini jezik kojim studenti ovladavaju (ispitanicima je to uglavnom engleski), ali su navedeni opisi itekako relevantni i korisni u procesu ovladavanja hrvatskim neovisno o tome koji je to ini jezik po redu.

Sve pogreške ne valja tumačiti kao posljedicu interferencije jer studenti mogu olako pribjegavati toj *isprici*. Neke, dakako, jesu posljedica naizglednih sličnosti, ali njihovo ponavljanje ukazuje nastavniku da valja poraditi na njima i pripremati ciljane, problemske vježbe kako bi ih se uklonilo, odnosno svelo na najmanju moguću mjeru.

Izdvojeni primjeri, najčešće prepreke u učenju hrvatskoga, nude se kao smjernice za lakše poučavanje i učenje jezika čemu nedvojbeno pripomažu kontrastivni primjeri koji su iznimno korisni. Ti su primjeri, kao što je već navedeno, rezultat analize pogrešaka (eng. *error analysis*) zabilježenih u testovima, sastavcima, pismima, usmenoj i pismenoj komunikaciji s poljskim studentima. Ovim smo radom pokušale upozoriti na najčešće interferencijske pogreške u ovladavanju hrvatskim jezikom u poljskoj jezičnoj sredini.

Naglašavamo da interferencija nije uvijek isključivo negativne naravi jer valja se složiti s M. Medved Krajnović (2010) da se međujezični utjecaji

ne očituju (...) samo u pogreškama koje korisnik inoga jezika čini i koje su dugo vremena bile primarni fokus istraživanja jezičnoga prijenosa (...) i da je jezični prijenos zasigurno (...) zaslužan za mnogo toga što mi znamo o jeziku kojime ovladavamo i za mnoge strukture koje u njemu ispravno koristimo.

Možemo dodati da je potvrda toga činjenica da je popis uočenih, ekscerpiranih i predstavljenih pogrešaka neupitno skroman s obzirom na građu i iscrpnost istraživanja. A možda, upravo kao potvrdu pozitivne strane jezičnoga prijenosa, poljski studenti hrvatskoga jezika u materinski usvoje, u adaptiranom obliku, i glagol *uživati*.

Literatura

- Barić E. et al., 2005, *Hrvatska gramatika*, Zagreb.
- Benešić J., 1937, *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego*, Warszawa.
- Benešić J., 1949, *Hrvatsko-poljski rječnik*, Zagreb.
- Cvikić L., 2013, *Rano učenje hrvatskoga kao inoga jezika – trenutačno stanje i izazovi*, Zagreb (neobjavljen rad).
- Čužić T., 2013, *Sintaktičke pogreške kao posljedica interferencije ili pogled u najizrazitije slovensko-hrvatske razlike na sintaktičkoj razini*, u: *Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*, ur. L. Cvikić i E. Petroska, Zagreb.
- Jelaska Z. et al., ur., 2005, *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb.
- Jelaska Z., Hržica G., 2005, *Utjecaj srodnih jezika, Hrvatski kao drugi i strani jezik*, ur. Z. Jelaska, Zagreb, str. 284–297.
- Je li / *da li / li*: <<http://savjetnik.ihj.hr/savjet.php?id=190/>>, [27.07.2013].
- Kodrić A., 2013, *Primjena i funkcija kazališne radionice u učenju stranoga jezika*, Zagreb (neobjavljen rad).
- Korom M., 2005, *Kroatisch für Mittelstufe Lese – und Übungstexte*, München.
- Kryžan-Stanojević B., 1999, *Kategorija muške osobe u slavenskim jezicima*, u: *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike*, ur. L. Badurina et al., Zagreb–Rijeka, str. 429–437.
- Kryžan-Stanojević B., Sawicka I., 2000, *Ćwiczenia z gramatyki języka chorwackiego. Vježbe iz gramatike hrvatskoga jezika*, Toruń.
- Macan Ž., Kolaković Z., 2008, *Prijenosna odstupanja govornika njemačkoga u ovladavanju hrvatskim jezikom*, „Lahor” br. 5, str. 34–53.
- Matešić M., 2013, *Kako doista govori izvorni govornik hrvatskoga jezika?*, u: *Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*, ur. L. Cvikić, E. Petroska, Zagreb, str. 22–32.
- Medved Krajnović M., 2010, *Od jednojezičnosti do višejezičnosti. Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*, Zagreb.
- Pasini D., Čavar A., 2009, *Kompetencja interkulturova i stereotypy w nauczaniu języka chorwackiego jako obcego*, u: *Świat ukryty w słowach, czyli o znaczeniu gramatycznym, leksykalnym i etymologicznym*, ur. S. Doliński, E. Kaczmarska, Warszawa, str. 311–326.
- Pavličević-Franić D., 2006, *Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije*, „Lahor” br. 1, str. 1–14.
- Skenžić S., 2013, *Hrvatski jezik u okruženju drugosti. Pregled poučavanja hrvatskoga jezika na stranim visokoškolskim ustanovama*, u: *Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*, ur. L. Cvikić, E. Petroska, Zagreb, str. 61–65.

- Sokolić N., Vidović Bolt I., 2012, *Pada li Poljaku lišće u listopadu? O hrvatsko-poljskim lažnim prijateljima*, u: *Croaticum. Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika. 1. zbornik radova*, ur. M. Čilaš Mikulić, A.-T. Juričić, S.L. Udier, Zagreb, str. 15–26.
- Tokarz E., 1998, *Pułapki leksykalne. Słownik aproksymatów polsko-chorwackich*, Katowice.
- Vidović Bolt I., 2011, *fleksija.pl. Promjenjive vrste riječi u poljskom jeziku*, Zagreb.
- Vilke M., 1989, *Udžbenik*, „Strani jezici” br. 3, str. 117–122.